

¹ Mehmet KARATA

² Özgür KARATA

³ Hakan ÇEVRE M

Beden Eğitimi ve Spor Yüksekokulu Öğrencilerinin Doping Kullanımına Bakışları ve Etik

Ethical Perspectives of Students Towards the Use of Doping Agents at a Department of Physical Education and Sports Higher School

¹ İnönü Üniversitesi Tıp Fakültesi, Tıp Tarihi ve Etik AD

² İnönü Üniversitesi Sağlık Kültür ve Spor Daire Başkanlığı,

³ İnönü Üniversitesi Beden Eğitimi ve Spor Yüksekokulu

Submitted/Başvuru tarihi:

24.06.2011

Accepted/Kabul tarihi:

06.09.2011

Registration/Kayıt no:

11 06 153

Corresponding Address

/Yazışma Adresi:

Dr. Mehmet KARATA

İnönü Üniversitesi Tıp Fakültesi, Tıp Tarihi ve Etik AD, MALATYA

e-posta:

mehmet.karatas@inonu.edu.tr

© 2012 Düzce Medical Journal

e-ISSN 1307- 671X

www.tipdergi.duzce.edu.tr

duzcetipdergisi@duzce.edu.tr

ÖZET

Spor, eğitimler arasında yapılan bir yarış olması gerekirken doping ile bu etik bozulmaktadır. Sporunun doping kullanarak rakibine karşı hak etmediği bir başarıyı sağlaması spor ahlakına ve kurallarına aykırı bir durumdur. Doping uygulaması sporunun sağlıklı olmasına zararlı olabileceği gibi kişinin spor hayatını etkileyerek sporculunun sonunu da getirebilmektedir. Bu çalışmamız ile İnönü Üniversitesi Beden Eğitimi ve Spor Yüksekokulu Öğrencilerinin doping kullanımına bakışları bir anket çalışmasıyla değerlendirilerek konu etik açıdan irdelenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Yüksekokul öğrencileri, Doping, Etik.

ABSTRACT

Sport organizations are supposed to be a competition among equals nevertheless dopings violate this equilibrium. The use of drugs to enhance performance in order to reach the undeserved success is considered unethical by the sport organizations. Using performance enhancing substances may have detrimental effects on the health of sportsmen. Moreover lifelong ban to attend the sportive organizations may be considered if the sportsmen are found to use doping agents.

In this study we evaluated the ethical perspective of the students by a structured questionnaire toward the use of doping agents at İnönü University Physical Education and Sport Higher School.

Keywords: Higher School Student, Doping, Ethics.

GİRİŞ

Milattan önce yapılan spor müsabakalarında atletlerin daha fazla performans gösterebilmek için mantar yediklerini, gladyatörlerin iyi dövülebilmeleri için uyarıcı maddeler kullandıklarını tarih kaynaklarından bilmekteyiz (1).

Güney Afrika'da kefir ağacından elde edilen etken madde "DOP" olarak adlandırılmakta olup, uyarıcı etkisi bulunmaktadır. Sporcuların yarışmalarındaki performanslarını yapay olarak arttırmak için yabancı maddeler kullanması doping ile olmaktadır (2-5)

1886 yılında bir İngiliz bisikletçinin aşırı doz trimetil alması nedeniyle bilinen ilk doping ölümü meydana gelmiştir. 1967 yılında Uluslararası Olimpiyat Komitesi (IOC: International Olympic Committee) doping kullanımını yasaklamıştır. Uluslararası Olimpiyat Komitesi adına 1999 yılında kurulan Dünya Anti Doping Birliği (WADA:World Anti Doping Agency) her yıl doping maddeleri ve yöntemlerini açıklamaktadır. Türkiye'de de 1998 yılında Hacettepe Üniversitesinde "Türkiye Doping Kontrol Merkezi" kurulmuştur. Bu kuruluşlar sporcuları doping kullanımından uzak tutmak amacıyla, müsabaka öncesi ya da sonrasında doping maddelerini tespit edebilmek için çeşitli yöntemler uygulamaktadır (1,4-8)

Doping kullanan sporcular ceza aldığı için ergojenik (yunanca üretmek) maddeler kullanarak enerji artırılıp, yorgunluk geciktirilerek performans artışı

sa lanmaya çalı ılmaktadır. Bu nedenle vitamin ve mineraller en sık kullanılan nütisyonel destek ürünleri olarak, WADA'nın doping madde ve yöntemleri listesinde olmaması nedeniyle sporcular tarafından performans artırmak amacıyla sıklıkla kullanılmaktadır (1,8-11).

Sporcular doping için amfetamin, efedrin, kafein, kokain, anabolik steroid, diüretik, insan büyüme hormonu (hGH), insülin benzeri büyüme faktörü (IGF-1), kan dopingi, eritropoetin (EPO), Beta bloker, vasküler endotelial büyüme faktörü (VEGF), miyostatin ve gen dopingi kullanabilmektedir. Gen dopingi yeni yöntemlerden biri olup, bununla vücuttaki belli bir bölgenin güçlendirilmesi sa lanmaktadır (3,6-8,11-13).

Bu çalı mamızda nönü Üniversitesi Beden E itimi ve Spor Yüksekokulu ö rencilerinin doping kullanımı hakkındaki dü üncelerini ortaya çıkararak konuyu etik açıdan irdelemeyi amaçladık.

GEREÇ VE YÖNTEM

nönü Üniversitesi Beden E itimi ve Spor Yüksekokulu Bölümünde 40'ı normal ö retimde ve 40'ı ikili ö retimde olmak üzere toplam 80 ö renci bulunmaktadır. Antrenörlük Bölümünde 40'ı normal ö retimde ve 40'ı ikili ö retimde olmak üzere toplam 80 ö renci bulunmaktadır.

Bu ara tırma, 2010 güz e itim döneminde nönü Üniversitesi Beden E itimi ve Spor Yüksekokulu ö rencilerinin doping kullanımına bakı larını de erlendirmek amacıyla yapılmı tır. Ara tırmaya 46'sı kadın, 46'sı erkek gönüllü ö renci katılımı tır. Di er ö renciler ankete katılmayı kabul etmemi tir. Çalı mada 28 soruluk anket formu kullanılmı tır.

Anketteki sorular hazırlanırken Dünyada ve Türkiye'de daha önce doping ile ilgili yapılmı çalı malar incelenerek nönü Üniversitesi Beden E itimi Spor Yüksekokulu ve nönü Üniversitesi Sa lık Kültür Spor Daire Ba kanlı ı antrenörlerinin görü lerine ba vurulmu tur (1-13).

Gazi Üniversitesi Beden E itimi ve Spor Yüksekokulu ö rencilerinin 2005 yılı güz döneminde sa lık alı kanlıklarını, ilaç ve ergojenik yardımcıları ile ilgili kullanım bilgilerini ölçmek amacıyla olu turulmu sorulardan, Thorlindsson ile Halldorsson'nun zlandalı lise ö rencileri ile 2010 yılında yaptı ı çalı ma ve di er ara tırmalardan istifade edilmi tir (1-13).

Bulgular

Çalı mamıza katılan ö rencilerin demografik özellikleri Tablo 1'de sunulmu tur.

nönü Üniversitesi Beden E itimi ve Spor

Yüksekokulu ö rencilerinin ders müfredatında doping ve ergojenik maddelerle ilgili konuların i lendi i tespit edilmi olup, doping hakkında bilgileri olup olmadı ı sorusuna verilen yanıtlar Tablo 2'de sunulmu tur.

nönü Üniversitesi Beden E itimi ve Spor Yüksekokulu ö rencilerinden erkeklerin 6'sı doping kullanırken, kadınların hiçbirinin kullanmadı ı anketteki soruların cevaplarından anla ılmı tır.

nönü Üniversitesi Beden E itimi ve Spor Yüksekokulu ö rencilerinin ders müfredatında "etik" derslerinin olmadı ı ancak, doping ve ergojenik maddelerle ilgili konuların i lendi i derslerde etikten bahsedildi i tespit edilmi tir. nönü Üniversitesi Beden E itimi ve Spor Yüksekokulu ö rencilerinden doping kullanmayanların 86'ı "neden doping kullanmadınız" sorusuna birden fazla cevap vermi olup bu cevapların; 44'ü (%49,4) sa lı mın bozulaca ı, 21'i (%23,6) ahlaki olarak yanlı olaca ı (haksızlık olaca mını dü ünerek), 4'ü (%4,5) doping maddesi pahalı oldu u, 3'ü (%3,4) maddi imkanı olmasına kar ın temin edemedi i, 16'sı (%18) yukarıda sayılan nedenlerin tamamından dolayı, 1'i (%1,1) ileride ba ına bela açması eklindedir (Tablo 3).

Tablo 1: Ara tırmaya Katılanların Demografik Özellikleri.

Demografik özellikler	n	%
Cinsiyet		
Erkek	46	50,0
Kadın	46	50,0
Yaş		
16-20	32	34,8
21-25	57	62,0
26-30	3	3,2
Toplam	92	100,0

Tablo 2: Ara tırmaya Katılanların Doping Hakkındaki Bilgi Durumu.

Doping hakkında bilginiz var mı?	n	%
Evet	44	47,8
Hayır	9	9,8
Kısmen	39	42,4
Toplam	92	100,0

Tablo 3: Neden Doping Kullanmadınız?

Doping kullanmama nedenleri*	n	%
Sağlığım bozulacağı için	44	49,4
Ahlaki nedenlerden dolayı (<i>Başkasına haksızlık olacağını düşünerek</i>)	21	23,6
Doping maddesi pahalı olduğu için kullanmadım	4	4,5
Doping etkisi yapacak ilacı maddi imkânım olmasına rağmen temin edemedim	3	3,4
İleride başıma bir bela açmasın diye	1	1,1
Hepsi	16	18,0
Toplam	89	100

*Bir kişi birden fazla cevap verebilmiştir.

TARTI MA VE SONUÇ

Spor, elitler arasında yapılan bir yarış olması gerekirken doping ile bu elitlik bozulmaktadır. Güç verimini geçici olarak arttırmak için sporcuların doğal ve sentetik bazı maddeleri kullandıkları bilinmektedir (4,10,14).

World Anti Doping Agency'nin 2011 yasaklılar listesinde yer alan doping maddeleri; amfetamin, efedrin, kafein, kokain, anabolik steroid, diüretik, insan büyüme hormonu (hGH), insülin benzeri büyüme faktörü (IGF-1), kan dopingi, eritropoetin (EPO), Beta bloker, vasküler endotelial büyüme faktörü (VEGF), miyostatin ve gen dopingidir (7,13). Her ne pahasına olursa olsun sporda kazanma isteği hem insan sağlığına zararlı olmakta hem de etik sorunlara neden olabilmektedir. Barışlı, üstün ve kazançlı olmak tarih boyunca insanı cezbeden unsurlar olmuştur. Sporcu, seyirci, antrenör ve medya "daha yüksek performans-daha çok ilgi", "daha çok ilgi-daha çok performans" kısır döngüsüne girince doping uygulaması kaçınılmaz olmaktadır (14,15).

Yaptığımız çalışmada "neden doping kullanmadınız" sorusuna verilen cevapların 44'ü (%49,4) "sağlığım bozulacağı" eklindeydi. Bu soruya verilen 89 cevabın yaklaşık yarısı bu cevabı vererek sağlıklarını ön planda tutmuştur.

Doping maddeleri potansiyel olarak insan sağlığına zararlı olmaktadır. Ruh sağlığı, kalp-damar, böbrekler, üreme organları, kas-iskelet sistemi etkilenmekte hatta erken ölüm gerçekleşebilmektedir (5,12,16).

Spor; zaman değerlendirilerek moral, fizik olarak güçlü ve sağlıklı olmak için egzersiz yapmak ve müsabakalara katılmak eklinde olmalıdır. Ancak, daha çok ilgi alanı kazanma isteği sporcuyla doping kullanımına itebilmektedir (2).

Çalışmamızda "neden doping kullanmadınız" sorusuna verilen 21 (%23,6) cevap "ahlaki olarak

yanlı olacağı" dü ünmeleri eklindeydi. Sporcu ahlaki değerleri gereği "yüksek performans-çok ilgi" kısır döngüsünden kurtulup, vücut sağlığını koruyarak daha uzun ömürlü bir spor hayatına sahip olabilir. Aksi halde WADA gibi organizasyonlar ne kadar yasaklı maddeleri açıklayıp doping kullanan sporcuları tespit etmek için çaba harcarsa da etik değerlerin insan üzerindeki etkisine ihtiyaç bulunmaktadır.

Örencilerin doping kullanımının ahlaki olmadığını dü ünmeleri ve bundan dolayı kazanma isteği yerine ahlaklı olmayı tercih etmeleri, oldukça erdemli bir davranıştır. Çünkü seçme imkanı varken, iyi olanı doğru olanı seçmek insanı yüceltmektedir.

Etik, ahlak kurallarını içine alarak insan davranışlarını evrensel ilkeler doğrultusunda tavsiyelerle düzenlemeye çalışır. İnsanın etik değerler içerisinde hareket etmesi; yanlış ve doğrunun, iyi ve kötünün, erdem ve kusurun ayrımını yapmasına neden olur (14,15,17).

Etik ilkeler doğrultusunda hareket edilmesi olabileceği gerek ferdi, gerekse toplumsal zararları önleyebilecektir. İnsan egosunun ayrıcalık, öne çıkma, barışlı olma, çok para kazanma isteği, hem ahlaki kuralları hem de yasal mevzuatı hiçe saymasına neden olabilmektedir.

Sporcuların doping kullanarak rakibine karşı hak etmediği bir başarıyı sağlaması spor ahlakına ve kurallarına aykırı bir durumdur. Doping uygulaması sporcunun sağlığına zararlı olabilirdi gibi kimsenin spor hayatını da bitirebilmektedir (2,14).

Özellikle spor yapan kişilerin doping hakkında bilgi sahibi olmaları için; hekim, antrenör, aile ve medyaya büyük görev düşmektedir. Nönü Üniversitesi Beden Eğitimi ve Spor Yüksekokulu öğrencilerinin doping hakkında; 44 kişi (%47,8) bilgili olduğunu, 9 kişi (%9,8) bilgi sahibi olmadığını, 39 kişi (%42,4) ise

kısmen bilgi sahibi oldu unu ifade etmiştir.

nönü Üniversitesi Beden Eğitimi ve Spor Yüksekokulu öğrencilerinin ders müfredatında doping ve ergojenik maddelerle ilgili konuların incelendiği tespit edilmiştir. Ancak, doping hakkında bilgileri olup olmadığı sorusuna verilen yanıtlara bakıldığında konu hakkında bilgi düzeyinin düşük olması endişe verici olmuştur.

Sporcuların doping hakkında yeterli bilgiye sahip olmaması doping kullanımının artmasına neden olmaktadır. Hekim, antrenör, aile ve medya doping konusunda sporcuların bilinç düzeyini arttırıp, etik ölçüler içerisinde sporlarını yapmalarına yardımcı olarak sporcunun hem sağlığını hem de spor hayatını koruyabilir (14,18).

2010 yılında yaptığımız bu araştırmada 92 öğrenciden 6'nın, Çetin ve arkadaşlarının 2005 yılında Gazi Üniversitesi Beden Eğitimi ve Spor Yüksekokulu'ndaki 300 öğrenciyle yaptığımız çalışmada ise 3 öğrencinin yasaklı madde kullandığını ortaya çıkmıştır. Bu sonuçlardan yıllar geçtikçe doping maddesi kullanıcı sayısının arttığını görmekteyiz (1). Gerek sağlıkla ilgili endişeler, gerekse alınan doping maddesinin diğer sporculara haksızlık olacağı düşüncesinin altındaki etik endişeler nedeniyle kullanılmaması sporcuların yapması olduğu için daha kaliteli hale getirecektir.

Sporadaki başarının doping maddesi kullanmadan sıkı egzersiz yaparak, doğru beslenip, doğru yollarla kazanılması için toplumsal bilinç oluşturulmalıdır. Antrenör, aile, hekim ve medya özellikle sporcuların doping konusunda doğru bilgiye ulaşmalarını sağlamalıdır (2).

KAYNAKLAR

1. Çetin E, Dölek BE, Orhan Ö: Gazi Üniversitesi Beden Eğitimi ve Spor Yüksekokulu Öğrencilerinin Ergojenik Yardımcılar, Doping ve Sağlık Hakkındaki Bilgi ve Alıkanlıklarının Belirlenmesi. *Sportmetre Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*. 2008; VI (3) 129-132.
2. Oralalp F: Futbolda Bilim Dopingi Yeniyor. *Bilim ve Teknik Dergisi*. 1994; 50-55.
3. Ergen E, Açıkada C: Doping. *Bilim ve Teknik Dergisi*. 1985; 14-15.
4. Dost T: Doping. *Türkiye Klinikleri J Surg Med Sci* 2006; 2 (46) 145-51.
5. Papadopoulos FC, Skalkidis I, Parkkari J, Petridou E and "Sports Injuries" European Union Group. Doping Use among Tertiary Education Students in Six Developed Countries. *European Journal of Epidemiology*. 21 (4) 307-313, DOI: 10.1007/s10654-006-0018-6.
6. Zülal A: Sporun Karanlık Yüzü Doping. *Bilim ve Teknik Dergisi*. 2004; 44-47.
7. World Anti Doping Agency. Dünya Doping Mücadele Kuralları. 2011 Yılı Yasaklılar Listesi Uluslararası Standartları. http://www.tgf.gov.tr/article.php?article_id=5611'den 02.05.11 tarihinde alınmıştır.
8. Jenkins P. Doping in sport. *The Lancet* 2002; 360: 99-100.
9. Aydoğdu SD: Sporcularda Doping Amaçlı Vitamin ve Mineral Kullanımı. *Türkiye Klinikleri J Pediatr Sci* 2006; 2 (11) 149-54.
10. Erdman KA, Fung TS, Doyle-Baker PK, Verhoef MJ, Reimer RA. Dietary supplementation of high-performance Canadian athletes by age and gender. *Clin J Sport Med*. 2007 Nov; 17 (6) 458-64.
11. Laure P, Lecerf T, Friser A, Binsinger C. Drugs, Recreational Drug Use and Attitudes Towards Doping of High School Athletes. *Int J Sports Med*. 2004; 25 (2) 133-138.
12. Jenkins PJ. Detection of doping. *Lancet*. 1999; 353, 1532.
13. Thorlindsson T, Halldorsson V. Sport, and use of anabolic androgenic steroids among Icelandic high school students: a critical test of three perspectives. *Subst Abuse Treat Prev Policy*. 2010 Dec 20;5:32.
14. Yoncalık O, Gündoğdu C: Sporda Ahlakı Bir Sorun Olarak Doping. *Doğu Anadolu Bölgesi Araştırmaları*. 2007; 128-134.
15. Veatch RM. Biyoetik Temelleri. Çeviren: Tolga Güven. *Cordisgroup*. Birinci baskı. 2010. İstanbul. 167-183.
16. Freeman BJ, Rooker GD. Spontaneous rupture of the anterior cruciate ligament after anabolic steroids. *Br J Sports Med* 1995; 29, 274-275.
17. Verroken M. Ethical aspects and the prevalence of hormone abuse in sport. *J Endocrinol*. 2001 Jul;170(1):49-54.
18. Carpenter PC. Performance-enhancing drugs in sport. *Endocrinol. Metab. Clin. No. Amer*. 2007; 36, 481-495.